

Zachary T. Irwin u radu "Bosnia and the European Union" (str. 369. – 392.) prikazuje odnos Europske unije prema Bosni i Hercegovini, odnosno kako je Europska unija preko svojih struktura i predstavnika djelovala u toj zemlji, utječući na njezinu poslijeratnu obnovu i društveno-politički razvoj, kao i do kakvih je učinaka i neuspjeha došlo tijekom tog angažmana.

Slijedi "Conclusion" (str. 393. – 404.) odnosno zaključak koji je napisala Sarrah Correia. U zaključku se, na temelju prethodno spomenutih radova, ponovno razmatraju neki glavni problemi Bosne i Hercegovine i glavne značajke njezina političkoga i društvenoga života. Na kraju se nalazi popis literature povezane s temom kojom se zbornik bavio, kratke biografije autora koji su sudjelovali u pisanju zbornika i indeks osobnih i zemljopisnih imena i drugih pojmova.

Kao što je iz prikazanog vidljivo, ovaj je zbornik okupio niz autora različitih zanimanja i podrijetla, koji su obradili mnoge teme, iznijeli brojne korisne podatke i razmotrili stanje i probleme u suvremenoj Bosni i Hercegovini.

NIKICA BARIĆ

Dénes SOKCSEVITS, *Horvátország a 7. századtól napjainkig* [Hrvatska od stoljeća sedmoga do današnjih dana], Mundus Novus Kiadó, Budapest, 2011., 846 str.*

Dinko Šokčević napisao je 1300-godišnju povijest Hrvatske na mađarskom jeziku, ispisavši 846 stranica namijenjenih mađarskoj historičarskoj struci i obrazovanoj publici.

Sinteza povijesti zemalja težak je žanr. Kulturno razvijeni narodi obično nastoje podastrijeti svojoj javnosti povijest i prošlost njima važnih zemalja i nacija. Ovdje, naravno, postoji više mogućnosti. Nakladnici nekih država, primjerice Italije, prevode najbolje ocijenjena djela, a drugi, napose Francuzi ili Amerikanci, pisanje povijesti pojedinih naroda prema svojim motrištima prepuštaju vlastitim stručnjacima. U svezi s autorima opet se javljaju dva pristupa: ponekad knjigu u cijelosti piše ista osoba, najčešće obrazovani novinar ili diplomat, a drugom se prilikom susrećemo s višeautorskim pothvatima, kada svaki sudionik piše o svom stručnom području. Prednost je prvoga jedinstvena vizija i koherentan sustav gledišta, što slabi neujednačeno zanimanje i površnost, zbog kojih su ovakve knjige povremeno veoma daleko od kriterija znanstvenosti. Mada kod drugog rješenja sva razdoblja obrađuju najbolji stručnjaci, samo u najrjeđem slučaju dolazi do objedinjenja gledišta i ujednačavanja kvalitete, pa čak možemo smatrati značajnim rezultatom ako urednik uspije uskladiti proturječne podatke pojedinih autora.

Gdje se nalazi Dinko Šokčević unutar te autorske matrice? Na našu sreću, izvan nje. On je u prvom redu intelektualac dvojnoga identiteta: među njegovim precima ima podjednako Hrvata i Mađara, obje kulture donosi iz roditeljskoga doma te ih baštini s punim pravom. S druge strane, posjeduje jedinstveno široko temeljno obrazovanje. Nakon srednje škole završene u Budimpešti, u Novom Sadu studira hrvatsku i srpsku lingvistiku i književnost, nakon čega diplomira povijest umjetnosti i arheologiju u Zagrebu. Pored poznavanja starije povijesti posebno se bavi istraživanjem XIX. i XX. stoljeća te hrvatsko-mađarskim

* Ovo je uređena verzija izlaganja dr. sc. Antala Molnára na promociji knjige Dinka Šokčevića održanoj na Hrvatskom institutu za povijest 5. srpnja 2011. godine.

vezama i međusobno oblikovanim slikama, što proizlazi iz njegova dvojnoga identiteta. S tom je temom stekao i doktorat iz povijesnih znanosti u Pečuhu. Već točno 20 godina predaje hrvatsku i mađarsku povijest i kulturu na raznim domaćim i hrvatskim sveučilištima. Dakle, sveukupno gledajući, autora možemo ocijeniti kao idealnog za pisanje povijesne sinteze i temeljitog poznavatelja cjelokupne hrvatske povijesti, koji je zbog svoje prvobitne naobrazbe upućen u povijest starijih razdoblja te je znanstveno kompetentan poznavatelj novijih i najnovijih razdoblja. Malo je vjerojatno da bi i računalni program (kad bi postojao) mogao stvoriti pogodniju osobu za ovaj zadatak.

Nakon što smo se sporazumjeli da je Dinko bio najprimjereniji izbor, uslijedit će odgovor na drugo pitanje: kako je uspio obaviti zadatak? Autor si je u predgovoru postavio dvojak cilj: u prvom redu rušenje željezne zavjese nerazumijevanja i ravnodušnosti između dva naroda (služeći se riječima Lászla Hadrovicsa), a s druge je strane želio stvoriti djelo koje širokoj i znanstvenoj publici podjednako donosi novine te se prima lako i s užitkom.

Ostvarenje je, ako ga promatramo s čisto formalnog motrišta, potpuno uspješno. Knjiga je izrazito dobro raščlanjena, teme se unutar svih razdoblja razmatraju u samostalnim, cjelovitim potpoglavljima, koja se mogu čitati i posebno, poput natuknica kakve enciklopedije. To je veoma potrebno i zato što je vjerojatno manji broj onih koji će knjigu pročitati odjednom. Pisana je vrsnom esejističkom prozom, oslobođena svih vrsta znanstvenih manira, ugodna i čitka. Obogaćena je brojnim fotografijama, a razumijevanju doprinose i zemljovid, čija se važnost ne može dovoljno naglasiti. Svaki redak teksta zrači ljubavlju prema predmetu, dokazujući da se radi o možda najvećoj ljubavi autorova života. Veoma bitnim smatram razmjernost bilježaka. Sinteze obično – pozivajući se na čitkost – izostavljaju bilješke, pa provjera njihovih tvrdnji postaje gotovo nemoguća. Drugu krajnost čine užasno i besmisleno umnožene bilješke, u koje autor trpa sve naslove dostupne na internetu, premda umjetnost nije u tome nego u znalčkom biranju važnih autora i stavova iz mora stručne literature te njihovu prikazivanju s pravim težištima. Dinko Šokčević čini upravo to: najvažnije tvrdnje iznosi kontrastivno, postavljajući suočavanje bitnom značajkom čitave knjige. Na kraju naglašavam da se kroz cijelo djelo provlači usredotočenost na izvore: autor uvijek upućuje na originalna ishodišta, njihova izdanja, pa ih često i citira (srednjovjekovne kronike, samostanske kartulare, putopise, gradske statute, mjesne i državne zakonike – sve do memoara iz XX. stoljeća, političkih izvjava i tiskovina).

Sadržajne vrline djela razvrstao sam u pet većih skupina. Prije svega želim naglasiti: djelo posjeduje samostalnu naraciju. To u ovom žanru uopće nije zanemarivo. Hrvatska je s motrišta žanra sinteza povijesti zemlje ionako podosta težak zalogaj. Zbog svojstvenosti nacionalnoga razvoja etničke skupine koje su preteče današnjega hrvatskoga nacionalnog korpusa živjele su u veoma različitim državnim tvorevinama. Nacionalna integracija najviše se ravnala prema talijanskom predlošku: jedna od najvažnijih poveznica bio je katolicizam, pored kojeg su opstali veoma jaki regionalni identiteti. Stoga bi bilo teško iznijeti njihovu povijest jedinstvenim pripovijedanjem. Autori koji razmatraju prošlost Hrvata pribjegavaju raznovrsnim rješenjima. Obično povijest pojedinih regija sagledavaju usporedno, čak i u posebnim izdanjima, što primjećujemo kod djela o ranom novom vijeku serije pod uredništvom Nevena Budaka. U drugim je slučajevima prisutno načelo usredotočenosti na primorje ili kopno, ovisno o podrijetlu autora, što povremeno narušava uravnoteženost. Dinko Šokčević u cijeloj knjizi prati veoma odlučan sustav gledišta: on povijest Hrvatske u idejnom smislu piše s motrišta ugarske krune, a u područnom smislu gledajući je iz Zagreba. Zašto je to važno nama, Mađarima? Zato što je ova hrvatska povijest namijenjena nama, a ta bi se

ista povijest Talijanima ili Srbima zacijelo pisala sasvim drugačije. U njezinu središtu nalazi se zajednička mađarsko-hrvatska prošlost, ali nije usredotočena samo na veze, nego se radi o sveobuhvatnoj povijesti zemlje pisanoj s gledišta veza, uključujući i ostale regije, od Istre i Dalmacije do Bosne. No težište se neprestano nalazi na hrvatskoj sastavnici Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Dalmacija se primjerice nakon XVII. stoljeća jedno vrijeme ne spominje, a zajedno s Istrom ponovno izbija u prvi plan u vrijeme narodnoga preporoda, toliko važnog za svehrvatsku povijest. Autor od Ladislava Svetog do Trianona neprekidno govori o Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Takvo hrvatsko gledište veoma je malo prisutno u *mainstreamu* mađarske historiografije, mada bi bilo sasvim osnovano. Pomislimo samo na kartu povijesne Ugarske prije Trianona: koliko je neobična i iskrivljena bez Hrvatske, jer nema podnožja, zbog čega se i urušava... Na taj način djelo povijest Dalmacije ne razmatra samo u kontekstu povijesti ugarske krune, nego i Hrvatske, a Požarevački mir (1718.) ne doživljava kao oslobođenje čitave države od Turaka, kao što govore mađarski povijesni udžbenici, jer su značajni dijelovi srednjovjekovne hrvatske kraljevine (Bihać i južni krajevi) i dalje ostali u vlasništvu osvajača. Takav obostrani pristup može biti važan i za hrvatsku historiografiju, koja nakon 1526. vlastitu povijest tumači u kontekstu Habsburgovaca, Mlečana i Osmanlija, sustavno zanemarujući ugarsku komponentu u stoljećima ranoga novog vijeka.

Nadalje, knjiga posjeduje tematsku koncepciju. Ona je povijest zemlje u pravom smislu riječi i kao takva u prvom redu politička povijest: bez toga bi se naime svaka analiza našla u zrakopraznom prostoru. Istodobno autor povijesti hrvatskoga naroda pristupa s veoma izraženim osjećajem za društvenu povijest. Smješteno u prostoru i vremenu, neprekidno prikazuje razvoj hrvatskoga društva od srednjovjekovnih početaka do današnjih dana, uvijek se obazirući na promjene demografskih uvjeta. Knjiga nema posebno poglavlje o povijesti kulture, koje kao obvezni privjesak visi o kraju ovakvih sinteza, bez ikakve funkcije, donoseći obično taksativna nabranja pjesnika, slikara ili glumaca. Autor se poviješću hrvatske kulture kani baviti u posebnome izdanju, koje će zacijelo biti napisano na jednako visokoj razini – nadajmo se što prije! Istodobno, kao najbolje moguće rješenje, cijelo djelo prožima namjera sinoptičkoga pogleda na cjelovitu hrvatsku povijest i kulturu, što uvelike pomaže razumijevanju njihove povezanosti. Uzmimo nekoliko primjera! Prije svega to je područje na kojem najjače dolazi do izražaja temeljno, arheološko-umjetničko-povijesno autorovo obrazovanje. U svezi sa starom hrvatskom poviješću donosi bezbroj arheoloških primjera, predstavlja i tumači natpise te na temelju umjetničkih motiva izlaže značajna stilsko-kritička zapažanja. Susrećemo se i s više lingvističkih primjera: primjerice vezano za učestalost hrvatskih imena u dalmatinskim gradovima XII. stoljeća ili dubrovačkih pisanih spomenika hrvatskoga jezika. Autor je posebno na svom terenu u slučaju književnih relacija: kod razmatranja pojedinih povijesnih razdoblja nikada ne zaboravlja skrenuti pozornost čitatelja na književne dimenzije, bilo da je riječ o dalmatinskoj renesansnoj književnosti, hrvatskim prijevodima Biblije ili čuvenom epigramu na škrinji privilegija protonotara Ivana Zakmardija Dijankovečkog. Citira brojne funkcionalno utemeljene primjere obrada događaja hrvatske povijesti u XIX. i XX. stoljeću, na primjer priče o seljačkoj buni i Matiji Gupcu te vojevanju uskoka. Mislim da nema boljega rješenja prikaza radikalne promjene pravca ugarsko-hrvatskih veza 1790-ih od usporedbe prougarskih pjesama Matije Petra Katančića i tek nekoliko mjeseci kasnije nastalih protougarskih stihotvorina Tituša Brezovačkog.

Iznimno prikladnim žanrovskim rješenjem smatram prekidanje glavnoga diskursa mnogobrojnim studijama slučaja da bi se naracija poduprla biranim primjerima. U tom obliku, razmatrajući povijest Trogira, autor prikazuje razvoj dalmatinskih gradskih komuna, a kon-

tinentalnu urbanizaciju prikazuje na primjeru Zagreba. Samostalna poglavlja posvetio je i povijesti Istre i Bosne. Punim pogotkom poglavito smatram poglavlje o povijesti hrvatskoga jezika. Ja bih to poglavlje, zbog nedovoljne maštovitosti, stavio na početak knjige – istini za volju, čak mi je na tom mjestu i nedostajalo – no ono se, naravno, javlja na funkcionalno najprikladnijoj lokaciji: kod ilirizma i XIX. stoljeća, što se uopće ne može shvatiti bez pozadine o problematici jezične standardizacije. Jednaku važnost ima i završno poglavlje o povijesti hrvatske manjine u Mađarskoj, koje može poslužiti otklanjanju brojnih aktualnih nesporazuma.

U boljem slučaju svi autori imaju nekakvu viziju o povijesti razmatrane zemlje. Temeljna načela kod Dinka Šokčevića procesi su kondominija i kohabitacije. Hrvatsku povijest sa stranica knjige upoznajemo u njihovoj ukupnosti i slijedu, oni su najvažniji okvir tumačenja povijesti hrvatskoga naroda. Već se i samo osnivanje hrvatske države može opisati kao osamostaljenje panonskih i primorskih kneževina pod kondominijem Franačke i Bizanta. Isto su tako i dalmatinski gradovi živjeli pod zajedničkom vlašću Bizanta i Hrvatske; ovo zadnje motrište iznimno je važno – naime primorski su gradovi u gospodarskom i društvenom smislu bili u organskoj vezi s hrvatskom državom, mnogo jače nego što smo prije mislili. Regija nastanjena Hrvatima u srednjem i ranom novom vijeku bila je poprištem neprestanih nadmetanja Bizanta, Mletaka i Ugarske, kojima se u Istri pridružuje njemačka vlast. Nakon XIV. i XV. i sve do XVIII. stoljeća Bizant zamjenjuje vladavina Osmanlija. U novom se vijeku ta tradicija nastavlja: Dalmaciju od Mlečana preuzima Francuska, pa Habsburgovci, a u Hrvatskoj se ustaljuje dvojakost civilne i vojne uprave, koja je imala duboke političke i društvene učinke – Vojna krajina u svemu je bila mnogo zaostaliya od civilnoga dijela zemlje, nije se uspjela integrirati u gospodarskom, društvenom i kulturnom smislu, što je još više otežavala etnička posebnost. Ta je dezintegracija uvelike doprinijela odcepljenjima nakon 1991. godine. Najnaglašeniji su, naravno, mađarsko-hrvatski kondominij i kohabitacija, to je misao vodilja i interpretacijski okvir knjige unutar kojeg se predstavlja hrvatska povijest. Knjiga primarno obrađuje zajedničku mađarsko-hrvatsku prošlost od srednjovjekovnih početaka, putanje od personalne do realne unije, zajedničkih protuturskih borbi, do prvih pukotina u XVII., pogoršanja veza u XVIII. i nacionalnih pokreta u XIX. stoljeću, sukoba te ponovnog međusobnog prepoznavanja nakon 1991. godine.

Četvrta ozbiljna vrlina knjige stalna je historiografska refleksija: temeljito ocrtava razne pravce hrvatske povijesne znanosti, a s druge strane stalno sukobljava različite rezultate hrvatske i mađarske znanosti. Autor ne preuzima rezultate ranijih sinteza nego se vraća temeljnim istraživanjima, nerijetko izvorima, sučeljavajući razne stručne stavove, često blago ističući i vlastito mišljenje, koje je uvijek zrelo i nikada nasilno. Djelo se dakle može čitati i kao hrvatsko-mađarska komparativna historiografija, podjednako zanimljiva Mađarima i Hrvatima. Mađarima je to uvod u hrvatsku povijest kakvog do sada nije bilo, a Hrvatima donosi prve obavijesti o obilnim istraživanjima Hrvatske od strane mađarske povijesne znanosti. Razmotrimo neke primjere. Do sada nije bilo na mađarskom jeziku dostupnih pregleda teorija o ilirskom, slavenskom, gotskom i iranskom podrijetlu Hrvata. Slično važno razmatranje odnosi se na težišta talijansko-dalmatinske, franačke i bizantske komponente pokrštanja Hrvata. Veoma važnim smatram opširni prikaz ilirskoga pokreta, uz upoznavanje preteča iz XVII. stoljeća, također u svjetlu najnovijih istraživanja. Jednako veliko uzbuđenje kod hrvatskih čitatelja mogu izazvati poglavlja koja se pretežno temelje na mađarskim istraživanjima. Ovdje u prvom redu mislim na srednjovjekovnu povijest Slavonije, koju je mađarska medievistika (poglavito Attila Zsoldos, István Tringli, Tamás Pálosfalvi, Gábor Szeberényi) u proteklim desetljećima obogatila značajnim i za hrvatske znanstvenike nezaobilaznim rezultatima. Ovaj bih slijed mogao nastaviti rezultatima istraživanja XVI./XVII. stoljeća, u prvom redu vojnoga

sustava Hrvatske te povijesti uprave i Crkve (Géza Pálffy, István György Tóth, Szabolcs Varga). Knjiga Dinka Šokčevića može se bez ikakva pretjerivanja smatrati prvom sintezom mađarskih istraživanja o Hrvatskoj nakon 1990. godine.

Sušтина je suprotnosti mađarske i hrvatske historiografije da se hrvatska mišljenja koja teže retrospektivi nastojanja postizanja neovisnosti i integracije iz XIX. stoljeća sudaraju s mađarskim stavovima, koji naglašavaju mađarske utjecaje. Jedan je takav primjer različita ocjena dviju historiografija o ugarskom i hrvatskom suverenitetu u Slavoniji, počevši od tobožnje vladavine Tomislava i Zvonimira, omjera osvajanja Ladislava Svetog, tumačenja *Pacta conventa* do različitih vrednovanja utjecaja ugarskih i hrvatskih ustanova na Slavoniju. Slično tomu hrvatska historiografija bila je sklona Cetinski sabor (1527.) za izbor kralja protumačiti kao izraz namjere osamostaljenja Hrvatske, mada je njegov cilj očito bio osigurati podršku Habsburgovaca, važnu zbog obrane. Također je teže dokazati nacionalne ciljeve u svezi s pokretom nazvanim urota zrinsko-frankopanska, iako autor smatra (što i osobno podupirem) da je to prekretnica u mađarsko-hrvatskoj suradnji, nakon koje je došlo do zaoštavanja staleških suprotnosti, koje su se od početka XIX. stoljeća pretvorile u otvoreni sukob. Najšarmantniji i ujedno najkarakterističniji primjer historiografske osjetljivosti i refleksivnosti autora jest kada započinje raspravu sam sa sobom: u 554. bilješki na 331. stranici pošteno ispravlja svoj stav o suodnosu nacionalnoga naboja i društvenoga programa u prvoj polovini XIX. stoljeća.

Na kraju, povijest zadnjih 150 godina valja razmotriti kao samostalnu sadržajnu jedinicu koja ispunjava dobru polovicu knjige i zapravo je samodostatna, monografska cjelina. Ovdje se ugrađuju i primarni rezultati 20-godišnjega autorova istraživačkoga rada, knjiga iz sinteze prelazi u monografiju. Možda najjačim poglavljem djela smatram upravo poglavlje o šest desetljeća između 1790. i 1848. godine. Istraživanja Dinka Šokčevića o slikama nacija značajno obnavljaju diskurs o povijesti sukoba pri izgradnji mađarske i hrvatske nacije. Ovdje se predstavlja ilirizam, slojevita kombinacija zamisli o južnoslavenskom jedinstvu i hrvatske nacionalne ideje, poluga hrvatske integracije. Veoma je važna metodološka tečevina razmatranje ilirizma usporedno s razvojem europskih nacija, posebno s mađarskim i srpskim nacionalnim pokretima, uspostavljajući tako odgovarajući kontekst i prikazujući međusobne utjecaje. Značajka je poglavlja, s mađarskoga motrišta, da se jedini mađarsko-hrvatski oružani sukob za 800 godina suživota, do kojeg je došlo 1848., može shvatiti prikazivanjem ugarsko-hrvatskih raspri, sve oštrijih zbog učinaka kulturnoga i političkoga ilirizma. Osim toga, potiče na razmišljanje i to da je epizoda Jelačić jedini događaj iz 800-godišnje zajedničke povijesti za koju znaju svi Mađari.

Drugo ključno poglavlje koje počiva na temeljnim istraživanjima obuhvaća razdoblje od 1849. do 1918., odnosno i razdoblje dualizma. Međunacionalni sukobi često su i pred suvremenima i povjesničarima zasjenili sljedeću činjenicu: tih 70 godina, proširenjem nacionalne integracije, stvorilo je modernu Hrvatsku, polazući temelje nacionalne države i građanskoga razvoja. Drugim riječima, zemlja se u to vrijeme vratila na put zapadnoeuropskoga razvoja, s kojeg je, slično Mađarskoj, zbačena oko 1500. zbog turskih razaranja. Mađarska istraživanja dualizma taj su prevrat prepoznala već 1960-ih, što je u Hrvatskoj možda išlo sporije. Upravo je zbog toga veoma važno što se u knjizi opširno predstavljaju rezultati mađarskih istraživača dualizma, u prvom redu Lászla Katusa i Imrea Ressa. Istodobno je važno reći: unatoč tvrdnji hrvatske historiografije, nakon Ugarsko-hrvatske nagodbe Hrvatsku je obilježavao ozbiljan gospodarski i kulturni razvoj te demografski *boom*, što je autor sažeo ovako: "Investicije financijskog i ljudskog kapitala utemeljile su modernizaciju hrvatskoga

gospodarstva i društva u 20. stoljeću.” Dakle, nacionalna neovisnost i gospodarsko-društveni razvoj u XIX. stoljeću nisu bili u uzročno-posljedičnom odnosu, kao što jasno dokazuje češki primjer. Tomu još valja dodati da je do najvećega razvoja najizraženije dolazilo upravo između 1880. i 1913., u vrijeme banovanja omraženog Károlya Khuen-Héderváryja, kojeg autor ne karakterizira kao divljeg Mađara koji proždire Hrvate nego ocrtava kao pragmatičara tvrde ruke, hrvatskoga pandana Kálmána Tisze. Razlika između ta dva političara, prema konstataciji jednoga suvremenika, bila je samo ta što je Khuen-Héderváry ono što je Tisza činio Mađarima radio Hrvatima, pa je u skladu s time drukčije i ocjenjivan.

Iz dijela o XX. stoljeću istaknuo bih samo četiri važna čimbenika, koji nijansiraju sliku. Prvi je preživljavanje ugarske političke kulture u hrvatskoj politici prve Jugoslavije: političar seljačke stranke Stjepan Radić nastavio je onu gravaminalnu politiku koja je od XVII. stoljeća bila presudna značajka hrvatske političke tradicije. Srpski političari, odgojeni u sasvim drukčijoj političkoj kulturi, nisu znali što bi s njim, što dokazuje i srpsko “rješenje” problema: 1928. jednostavno je ubijen. Osim toga, veoma važnim smatram poglavlje o ustaškom pokretu, jer ni ta pojava nije do sada bila popraćena odgovarajućim pregledom na mađarskom jeziku. Autoru je posve strano bilo koje pravdanje onoga što se pravdati ne može, sasvim mu je jasno da se ovdje bespovratno radi o slijepoj ulici i najmračnijem poglavlju hrvatske povijesti. Istodobno, povjesničar se ne smije ni u tom slučaju odreći prikazivanja potrebnog konteksta. Ustaški se pokret može shvatiti samo na temelju usporednih i konkurentnih velikosrpskih i velikohrvatskih političkih težnji, samo u tim okvirima može se razmatrati odnos radikala dviju nacija prema nacizmu, fašizmu i antisemitizmu.

Prikaz Titova sustava, koji dijelom potkrepljuju i autorovi osobni doživljaji, razbija onu nostalgiju koja još uvijek živi u Mađarskoj, a komunističkoga vođu naših južnih susjeda prikazuje kao većeg pozitivca čak i od našega Kádáreva. Knjiga Dinka Šokčevića mađarskomu čitatelju otkriva da su se načela i tehnika ugnjetavanja možda razlikovali, ali je suština druge Jugoslavije bila ista kao i kod drugih država komunističkoga bloka. Na kraju nas poglavlje o ratovima na području bivše Jugoslavije suočava s našom površnom slikom, sastavljenom od poluistina crpljenih iz medija, te europskim stavom koji svima dodjeljuje ulogu ratnoga zločinca. Naravno, u ratu sve strane čine zločine (što proizlazi iz prirode rata), ali se jasno raspoznaje tko je bio agresor, a tko je branio svoju domovinu. To gledište trebamo zadržati u vidu da bismo se oduprli danas modernom povijesnom nihilizmu.

Kao sažetak mogu naglasiti da je knjiga Dinka Šokčevića važna i simbolična postaja, i to podjednako u 20-godišnjem autorovu radu i otkrivanju mađarsko-hrvatske zajedničke prošlosti. Ovo je prva sinteza hrvatske povijesti na mađarskom jeziku, koja je s jedne strane izvrstan uvod u radionicu hrvatske historiografije, a s druge strane sinteza rezultata vezanih za hrvatsku povijest mladog i sredovječnog naraštaja mađarskih istraživača. Svakako bi se isplatilo prevesti na hrvatski ovu nesvakidašnje ujednačenu knjigu, pisanu s izvrsnim osjećajem za razmjere i historiografske sudove, dijelom oslonjenu i na obilne rezultate mađarskih znanstvenika i na vanjska motrišta. Autor u predgovoru citira Majku Tereziju iz Calcutte, koja govori da je njezin rad kap u moru, koji bi – da ga nema – nedostajao. Smatram da Dinkov rad, a poglavito ovo impozantno izdanje nisu kap nego više vjedro, bačva ili cijela cisterna, koja bi nam jako nedostajala da je nema. I na kraju vam moram nešto priznati: knjiga je izišla dva dana prije mađarske promocije, prije čega sam dobio svih 846 stranica u digitalnom obliku, ispisao ih umanjeno, no nisam imao snage ni volje čitati tu hrpu papira. Tada sam pokušao primijeniti u ovakvim slučajevima ustaljenu tehniku brzoga čitanja, no i to je propalo jer jednostavno nisam uspio listati stranice, toliko me je zaokupio tekst – na

kraju sam knjigu od korica do korica pročitao za tri dana. Kao predstavljatelj knjige na kraju vam ne mogu predložiti ništa drugo osim: čim budete imali prigodu, pročitajte je i vi – vjerujte mi, isplati se.

ANTAL MOLNÁR

Ivo BANAC, *Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti*, Profil – Svjetlo riječi, Zagreb, 2013., 272 str.

U nacionalnoj su historiografiji o Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj pisali uglavnom crkveni povjesničari, i to mnogo i temeljito, ali s obzirom na zahtjeve modernijih sinteza, parcijalno i nesintetično. Stoga je knjiga prof. dr. Ive Banca izazvala, za hrvatsku historiografiju, razmjerno veliku pozornost, premda, nažalost, nije potaknula širu raspravu u javnosti. Odgovor na tu proturječnost krije se u brojnim razlozima: još uvijek slabša polemičkoj kulturi u znanstvenim krugovima, nedostatku popularnih, specijaliziranih tjednika poput *The New York Times Books Review*, prevlasti frontalnih promocija nad kulturom okruglih stolova. Autorova zaokružena obrada teme s jasnim i uvjerljivim tezama obeshrabrila je polemičare; zamjerka novinara Darka Hudelista (*Globus*, 25. listopada 2013.) da je knjiga prekratka i prerano napisana njena je vrijednost, a ne nedostatak. U naslovu je naznačeno da su glavni subjekti knjige Hrvati i Crkva, ali je već u podnaslovima vidljivo da je njen glavni nositelj modernost, točnije moderne ideologije – liberalizam i nacionalizam, poslije fašizam i komunizam – koje su pred Crkvu postavile veće ili manje izazove. Knjigu će svatko doživjeti na svoj način, temeljna pitanja koja postavlja ostaju i dalje otvorena u dinamičnom odnosu. Crkva i modernost – dvije linearnosti – prva, prema filozofu Berdjajevu, smisao povijesti vidi u Kristovoj Objavi i njezini ispunjenju u njegovu ponovnom dolasku, druga pak u stvaranju zemaljskoga kraljevstva uz pomoć evolucionističkoga materijalizma koji je sekularan i usmjeren protiv vjere u Boga. Kroz knjigu se provlači temeljna ideja da je Katolička crkva žrtva modernosti, preciznije njenih sekularnih ideologija, i to na dva načina. Prvo, nabrojene ideologije – kako je to istaknuo papa Benedikt XVI. još kao profesor u Tübingenu 1967. – bitak vide u djelovanju, u tvornosti, u *faciendumu*, koji pod utjecajem *techne* obvezuje modernog čovjeka na proizvodnju smisla neovisnog o ili izravno suprotstavljenog Božjoj objavi. Drugo, pojedini su se katolici tom pozivu, nažalost, i odazvali, “miješajući hrvatsku i katoličku stvar”.

Ako je s liberalnim svjetonazorom, koji još od prosvjetiteljstva Crkvu nastoji potisnuti u sferu privatnosti, te s komunizmom i fašizmom, koji su sa svojim klasnim i nacionalnim mesijanizmom nasrnuli na temeljne katoličke vrijednosti, situacija jasnija, s nacionalizmom je složenija. Još je na početku II. stoljeća sv. Ignacije Antiohijski definirao katoličanstvo (*Catholicism*, *Καθολικός*) kao sveopće i univerzalno. Suočen s hrvatskim i talijanskim nacionalnim manifestacijama u rodnom gradu, zabrinuti se zadarski kanonik Carlo Federico Bianchi u svojem listu *La Dalmazia Cattolica* 1873. pozvao na katolički univerzalizam istaknuvši da Kristovo kraljevstvo na Zemlji ne pripada jednoj državi i naciji. Crkveni teoretičar Hilaire Belloc u svojem djelu *Survivals and New Arrivals: Old and New Enemies of the Catholic Church* (1929.) nazvao je nacionalizam jednim od glavnih “novih neprijatelja” Katoličke crkve, jer ima obilježja religije – a u čovječjem umu nema mjesta za dvije religije – jer narušava univerzalnost katoličanstva i jer prenosi na nacionalne države uloge koje su u osnovi uloge vjere, poput učenja o moralu. S druge strane, kako prof. Banac ističe u knjizi, ljubav prema naciji produkt je naravnog zakona, izvire iz četvrte zapovijedi,